

Adam Lucijan

Dr. Ivan Švegel in njegov čas (spomini)

Med politiki, ki so se trudili za slovensko stvar po 1. svetovni vojni, je bil tudi blejski rojak, dr. Ivan Švegel, ki ga je težko predstaviti le kot politika, ki je sodeloval v peripetijah ob novih mejah. Zato sem prepričan da bo kratka predstavitev, ki ji puščam "šveglejansko" konotacijo, zanimiv prispevek k biografiji znanih in znamenitih Slovencev. Ob množici gradiva, ki ga je nekoč zbral moj oče, uporabljam še neobjavljene Šveglrove spomine. Navzlic nekaterim subjektivnim ocenam, na katere so vplivali sočasni politični dogodki, ali celo iz osebne zamere, je pričujoči sestavek svojevrsten prispevek k naši polpretekli zgodovini.

Ivan Švegel se je rodil 17. februarja 1875 v Zgornjih Gorjah pri Bledu, očetu Martinu in materi Ani, rojeni Jan. Najprej je obiskoval domačo šolo, osnovno šolanje pa je dovršil v Beljaku, podobno kot pred leti njegov slavnejši stric, baron Jožef Schwegel. Nasploh je bil omenjeni stric mlademu Šveglu svetel vzor. Mladi Ivan je po beljaški šoli odšel na Theresianum na Dunaj, ki ga je dovršil leta 1892. Nato je študiral na dveh fakultetah, na "Balohovi" orientalski akademiji (Ivanov stric baron Schwegel, po domače Balohov ima velike zasluge za ustanovitev in dvig te ustanove) in na juridični fakulteti. Kot odličen študent je kmalu dosegel tudi doktorski naslov, že leta 1897 na Univerzi v Innsbrucku. Stričev vzor, mecenstvo in predvsem dobre zveze so mlademu Ivanu pomagale na poti v diplomacijo, ki je tako usodno zaznamovala njegovo življenje. Pripravištvu za obrt, kateri se je namenil, je opravljal na dunajskem okrajnem sodišču in v Avstrijskem trgovinskem muzeju. Že leta 1899 ga srečamo kot mladega diplomata na avstrijskem konzulatu v Chicagu, kjer je na prelomu stoletja postal predstojnik konzulata in to službo opravljal do leta 1902. V Chicagu je prišel povsem po naključju. Kot odposlanec kranjskega grofa Hohenzwarta bi moral potovati v Maroko, a se je v Chicagu ponesrečil takratni konzul. Ta nesreča je bistveno spremenila možnosti in načrte mladega Švegla, saj je prav Amerika oziroma Združene države tesno prepletena z njegovo usodo. Da je bilo Šveglrove službe v Chicagu hitro

konec, je vzrok v njegovi doslednosti, poštenosti, ne nazadnje pa tudi v patriotizmu in svojeglavosti, kar je bilo lastno tudi njegovemu slavnejšemu stricu. Povod za premestitev je bilo preveč vneto Šveglovo zavzemanje za rojake. Zavzel se je namreč za rojaka, ki je komaj prispel v Ameriko, da bi kaj zaslužil, a je že dobil poziv za v vojsko. Domača oblast ga je poklicala na orožne vaje. Prišlo je do večjega prepira z okrožnim glavarjem v Gorici. Zaradi žaljivega pisma slednjemu, se je moral Švegel celo zagovarjati pred vojaškim častnim sodiščem. Čeprav se je za Švegla vse skupaj ugodno razpletlo, je bil premeščen na slabše delovno mesto v Pittsburg. Kmalu, že leta 1904, je bil dodeljen za regenta konzulu v Zürichu, a že januarja leta 1905 je potoval na jug Afrike za podkonzula v Capetownu. Prejadrjal je celo Afriko in spoznaval razmere na kontinentu, ki jih opisuje takole: "V Keniji takrat Mau-Mauov še ni bilo in so se Angleži precej dobro počutili, v Mogadišu so Italijani eksercirali, v Durbanu/Natal je mladi Gandhi kot indijski odvetnik oblastem nagajal ...".¹ Šveglava afriška epizoda ni trajala dolgo, saj je bil že leta 1906 imenovan za vicekonzula v Solunu. V prostem času je svoje pustolovske pohode nadaljeval po Balkanu. Prehodil je Makedonijo, Trakijo in Pelagonijo. Tudi prilike, da se seznanj z vzhodno obliko meništvu ni zamudil. V letu 1907 je dlje časa bival na Atosu. V svoji novi službi je imel priložnost opazovati četniške boje Bolgarov, Grkov, Srbov in Romunov, ki so se prav tedaj osvobajali izpod turškega jarma. Obiskal je tudi Carigrad. Na delovnem mestu ga je obiskal dr. Lambert Ehrlich, ki ga je prosil za priporočila, da bi si lahko ogledal Atos in tam tudi nekaj časa prebival. Švegel mu je priporočila rade volje dal. Ni si mogel predstavljati, da bo istega človeka srečal dobrih deset let kasneje v popolnoma drugačnih okoliščinah. Kmalu zatem je bil Švegel imenovan za gospodarskega poročevalca v New Yorku, a je hudo zbolel in se vrnil domov na okrevanje. Zadnja leta pred prvo svetovno vojno, točneje do leta 1917, ko sta Avstrija in Združene države prekinili diplomatske stike, je Švegel preživel

¹ Vsi citati so iz Ivan Švegel: Avtobiografija, Vilsonija 1953, 28. str, arhiv SBL.

onkraj luže. Spočetka je dosti sodeloval s stricem, baronom Jožefom Schweglom. Skupaj s stricem sta pridobila kanadski družbi Canadian Pacific Railway Co. koncesijo za pristajanje njihovih ladij v Trstu in za prevoz ljudi v Ameriko. S to potezo je bila precejšnjemu delu prebivalstva monarhije bistveno skrajšana pot v obljubljeni deželo. To je prizadelo nemške interese, ki so protežirali Bremen in Hamburg. Podjetje strica in nečaka ni bilo kdove kako uspešno. Načrt, da bi deželi, železnicam in avstrijskemu pristanišču Trst zagotovili redne dohodke in vsaj nekaj dobička, je sicer obveljal, a je Ivana Švegla stal konzularne službe. Polni dve leti je bil doma, brez plače. Leta 1913 je bil ponovno poslan v Združene države, najprej za konzula v ameriško zvezno državo Kolorado, v Denver, nato pa je služboval v St. Louisu kjer je tudi zaključil kariero diplomatskega predstavnika avstrijske monarhije.

Dr. Švegl Ivan (1875-1962), slika v DA.

Tako se je iztekla diplomatska kariera dr. Ivana Švegla v stari Avstriji. Komaj štiridesetletnik je dosegel vse, kar se je po normalni poti v takratni državi dalo. Res je tudi, da ga je dobršen del življenja spremljala stričeva karizma, kar mu je dosti-

krat pomagalo, saj je zaradi svoje trmoglavosti in dosledne poštenosti mnogokrat zašel v težave.

Za baronom Schweglom, ki je umrl na začetku vojne vihre leta 1914, je odšla tudi Avstrija. Dr. Ivan Švegl se je sredi vojne vihre vrnil domov. Kot sam piše, se je leta 1917 priglasil v vojsko in tam najprej poveljeval mariborskim dragonarjem, nato pa je bil na bojišču v Albaniji. Za svoje zasluge je bil odlikovan z najvišjimi avstrijskimi priznanji. Ko se je vrnil domov na dopust, je bila Avstrija že v popolnem razpadu. Konec vojne se je hitro bližal. Slovenci, tisočletje in več vpeti v nemški politični in kulturni prostor, so se le s težavo prilagajali hitro menjajočem se položaju. Narodni svet in narodna vlada v Ljubljani sta bila od ljudstva odtujeni. Neenotna politika v teh organih do Koroške in tudi ostalih pokrajin izven Kranjske, je povzročila, da je slovensko ljudstvo imelo le malo možnosti za uveljavitev kakršnihkoli lastnih interesov. Vizije najvišjih organov so bile v Ljubljani kljub zagnanosti in programom zvečine zmedene in meglene. V svojih spominih Švegl na kratko opravi s tem obdobjem, več pozornosti posveti le sočasnim dogodkom, kjer je sodeloval tudi sam. Takratni predsednik Narodne vlade vitez Josip Pogacnik, Šveglov dober znanec, je slednjega imenoval za predstavnika Narodne vlade na Dunaju. Na zahtevo Narodnega Vijeća, ki je imelo druge načrte, pa so morali Šveglovo imenovanje preklicati. Predstavnika na Dunaju sta tako postala dr. de Francesci, povsem neuk diplomacije in polkovnik Stefanović, da bi v navezi z Odborom južnih Slavena opravila repatriacijo vojakov, vojnih ujetnikov, beguncev itd.. Toda stvari so se tako zapletle, da je prišlo do političnega mešetarjenja in nemalokrat tudi do izrabljanja položajev za osebne koristi, kar je bilo vse skupaj slaba reklama za novo politično tvorbo Južnih slovanov. Šele tedaj se je zganilo tudi Narodno vijeće in odpoklicalo nesposobna in skorumpirana pooblaščenca ter imenovalo Švegla za zastopnika Narodnega vijeća na Dunaju. Prva naloga novega predstavnika je bila najti in imenovati nekaj predstavnikov iz bivših avtroogrskih ministrstev, ki bi sodelovali na konferencah poslancev in bi o delu poročali Narodni vladi, ki je Švegla imenovala tudi za zastopnika pri konferenci o likvidaciji zunanjega in vojnega ministrstva na Dunaju in mu za pomoč poslala dr. Rudolfa Andrejko. Prehitra združitev južnoslovenskih narodov v kraljevino je Šveglu onemogočila dokončanje poslov. Njegova naslednja zadolžitev je bilo sodelovanje pri anketi na Koroškem, ki jo je po nalogu Šveglovega prijatelja, harvardskega profesorja Coolidgea vodil major Nelson Miles. Tu se pričena obdobje, ki ga je Švegl v svojih spominih relativno dobro popisal. Iz načina pisanja veje spoznanje, kako je velikosrbska politika s svojimi po-

stopki in niti ne v svojih državnih interesih, temveč v interesih, ki so se porodili v kdove kateri belgrajski gostilnici, ob bogve kateri uri, namevala voditi državo. Vendar je del te politike kasneje postal tudi Švegel sam. Pošteno je priznal, da so bili za svojo nesrečo, ki jih je zadela na narodnostnih mejah, v veliki meri krivi tudi Slovenci sami. Zaletavi in nevajeni diplomacije so si napravili več škode kot koristi. Švegel je na nerazumljivo nestrpnost naletel že na svojem službenem potovanju na Koroško. Dogovoril se je bil z majorjem Milesom, da se sestaneta v Dravogradu. Toda na železniški postaji se je "togoten in vpijoč" sprivil nadenj njegov siceršnji znanec, blagi koroški narodnjak dr. Lambert Ehrlich, prav tisti, kateremu je Švegel mukoma, vendar rade volje, oskrbel dovoljenja in priporočila za bivanje na Ato-su. Scena, ki mu jo je Ehrlich napravil pred vsemi ljudmi na postaji, je bila po Švegllovih besedah mučna, saj ljudje verjetno razen predirljivega vpitja, naj se spravi od koder je prišel, prejkone niso razumeli ničesar. Že takrat se mu je porodil sum, da se vse skupaj ne bo dobro končalo. Mimo se je umaknil in se podal drugim nalogam naproti. Bil je imenovan v številno delegacijo kraljevine SHS na mirovni konferenci v Parizu. Glavnino delegacije so sestavljali trije. Srbe je vodil Nikola Pašić, Hrvate dr. Ante Trumbić, Slovence pa bivši medvojni avstrijski minister, pri poslih natančni in prizadevni dr. Ivan Žolger, simpatizer SLS. Vsak od naštetih treh vodij je imel svoje svetovalce in eksperte. Švegel je bil znotraj slovenske delegacije zadolžen za splošne politične posle. Povsem nehomogena delegacija ni obetala kakega večjega preobrata splošnih teženj na konferenci, kjer nova kraljevina ni bila še niti mednarodno priznana. Prevladovali so parcialni interesi. Nikolo Pašića je bolj zanimala menjava Trsta za Solun, ki bi Srbom odprl izhod na morje. Tudi Hrvati so se enako kot Srbi lotili obrambe lastnih interesov. Dr. Trumbić, takrat že vladni zunanji minister, se je potegoval za celovitost Dalmacije. Slovenci so se obnašali podobno. Težišče njihovega zanimanja in delovanja sta bili seveda severna in zahodna meja.

Švegel je zaprosil za sprejem pri Wilsonu. Zaradi zvez in ugleda, ki ga je užival, mu je uspelo dobiti termin za sprejem pri zelo zasedenem Wilsonu. Na sestanek z Wilsonom vzel še dr. Vošnjaka in dr. Gregorina. Sestanek ni bil posebno dolg. Ob dogovorjeni uri se je ameriški predsednik pojavil in po pozdravu je Švegel predsedniku predstavil Slovence kdo in odkod so. Pri tem ni pozabil na škofa Barago, ki je bil Wilsonu še kako poznan. Omenil je tudi slovensko diasporo v Združenih državah in nato skušal razložiti položaj Slovencev doma. Govoril je, da so Slovenci branik na poti nemškega imperializma v Sredozemlje, na

drugi strani pa so vedno morali braniti krščansko Evropo pred vdori barbarov z juga. Tako so od prostora, ki so ga nekdanj naseljevali v Alpah in tja do Češke, počasi izgubljali del za delom. Tudi število Slovencev se je manjšalo in danes živijo na malem koščku ozemlja, ki si ga delijo zmagovalci. Wilson je priznal, da je nekaj pogledov sicer novih, a ga je bolj skrbelo zahodno vprašanje in Reka. Dr. Vošnjak ga je prosil, naj vztraja na narodnostni meji proti Italiji. To mejo mu je pomenila reka Soča. Wilson je menil, da je predlog pošten in ga je obljubil podpreti. Sestanek je hitro minil. Na koncu so Wilsonu izročili še album s podpisi nekaj tisoč slovenskih deklet, namenjen njegovi hčeri, ki pa še ni pripotovala v Pariz. Kot piše Švegel, se je trudil v Parizu čimbolj reprezentativno obnašati. Stanoval je v velikem in mondenem hotelu Place de la Concorde, v bližini ameriške delegacije. S svojim uglajenim nastopom si je znal pridobiti naklonjenost marsikaterega politika. Manjkal mu je le sodelavec, ki bi dobro poznal razmere doma ter dovolj močna zaslomba doma pa bi storil za Slovence mnogo več. Zavedal se je, da na odločitve konference ne bo mogel bistveno vplivati, vseeno pa se je trudil narediti kar se da dober vtis.

Medtem so doma formirali uradno deputacijo, da bi skušala glede koroškega vprašanja na mirovni konferenci storiti kar največ. Za blagoslov je bilo seveda treba povprašati Beograd, ki je odhod blagohotno dovolil. Le Nikola Pašić je bil proti odpravi. Toda delegacija je bila nujna. Strokovnjaki, ki so z mapami pod pazduho hodili po Koroški so vneto zatrjevali, da je plebiscit za Slovence že dobljen, četudi bi združili obe coni. Vsakemu le malo bolj razgledanemu človeku pa je bilo jasno, da je položaj bistveno drugačen. Ko je delegacija, ki so jo sestavljali škof dr. Anton Bonaventura Jeglič, dr. Janko Brejc, dr. Karel Triller, dr. Vladimir Ravnikar, Rudolf Golouh in Albin Prepeluh, pripotovala v Pariz, je takoj morala na sestanek z jugoslovansko delegacijo na konferenci. Pašić ni pokazal prevelikega zanimanja za namere odposlancev in posvet z delegacijo ni obrodil nobenih sadov. Na pomoč je spet priskočil Švegel. Preko svojih zvez je v hotelu Crillon organiziral sestanek z Wilsonom. Udeležila naj bi se ga Švegel in škof Jeglič. Vendar iz lepega načrta ni bilo nič. Najprej so se jima pridružili še ostali člani posebne deputacije. Malo pred sestankom pa so prilumeli v salon, ki je bil prav nasproti Wilsonove delovne sobe, še drugi ljudje. Med njimi je bil najglasnejši dr. Ehrlich, Švegllova mora, ki je v svojem stilu vsem prisotnim razlagal, kaj vse bo Wilsonu povedal glede Koroške. Švegel je opozoril navzoče, naj bodo tiho, ker predsednika nima smisla nadlegovati z zemljepisom Koroške. Rekel jim je, da so tu zato, da bi naredili čimboljši vtis, meje pa bo kasneje zarisal

kak podrejeni referent. Ti nasveti so dr. Ehrlichu dvignili pritisk. Njegov izbruh je Švegel zavrnil z opombo o njegovih umazanih gozdericah. Poučil ga je, da so tudi čisti čevlji del celotne podobe človeka in izkaz omike, na katero Amerikanci veliko dajo. Dr. Ehrlich tega ni mirno požrl in je pričel Šveglu pridigati, da je tu samo za tolmača in naj bo tiho. Sredi Ehrlichovega besednega naleta je vstopil Wilson s svetovalcem polkovnikom Housom. Ker gospoda ni znala jezika, je celotni pogovor vodil Švegel. Polkovnik House je koroški problem dobro naštudiral in je presenetil vse prisotne s svojim briljantnim poznavanjem razmer. Med drugim je opozoril tudi na to, da bo glasovanje zavzelo preveliko ozemlje in da so Slovenci v Celovcu v izraziti manjšini. V vsem je bil Švegel perfekten tolmač, le v primeru, ko je škof Jeglič hotel, da se plebiscitnemu področju priključi tudi Mežiška dolina, tega ni hotel prevesti. Kako prav je imel v tem primeru, se je kmalu izkazalo. Na ta način bi izgubili tudi Mežiško dolino. Polkovnik House je s svojim dobrim poznavanjem koroške problematike spravil prisotne v veliko zadrego. Zato je pogovor tekel vsaj s slovenske strani nervozno in z dosti treme. Švegel se ni dal zmešati in je, kjer je pogovor zastal, z diplomatsko spretnostjo skušal prikrivati stiske in zadrege. Skušal je pojasniti Američanoma slovenske zahteve v smislu, da že od samega začetka ne zahtevamo več, kot le toliko, za kar smatramo, da je naše oz. naša pravica. Obenem se je zavedal, da lahko velesile na mirovni konferenci storijo kar hočejo, ne da bi sploh koga vprašale. Tako se je, žal, tudi zgodilo. Sestanek je hitro minil in navzočim s slovenske strani pustil v premislek, kakšne posledice bo to imelo oziroma ali so pri pogovoru z Američanoma res storili vse, kar je bilo v njihovi moči. Iz Švegljevih zapiskov veje vtis, da se je že takrat zavedal katastrofe na mirovni konferenci.

Sama konferenca, o kateri na tem mestu ne bom govoril, ni prinesla Slovencem niti delček tistega, o čemer so sanjali si in tako močno želeli. Slaba organizacija in propaganda sta le omogočili velesilam, da ni bilo treba uporabiti drugih vzvodov, kot npr. v primeru Reke, ko so Italijanom pustili, da so šli čez dogovorjene norme in meje. Plebiscit je propadel, ostalo pa so velesile postorile po svoji vesti. Mesto vodje plebiscitne komisije je bilo ponujeno tudi Šveglu, ki pa se ga je po daljšem premisleku odrekel, saj je že ugotovil, da ni več kaj pomagati in da je stvar zavožena do konca. Tako je komisijo prevzel Jovan Jovanovič, ki ga Švegel v spominih značilno imenuje "cincarski pustež". Ta je svoje delo opravil brez čustvene obremenjenosti. Nasploh pa je bilo tudi nekaterim vidnim slovenskim politikom za Koroško malo mar. Švegel navaja npr. dr. Antona Korošca, ki je

nekaj dni po plebiscitu izjavil: "Jaz sem Koroško že prebolel".

Slovensko ozemlje v novi državi južnih Slovanov je bilo dodobra okleščeno. Razen Kranjske so bile ostale slovenske pokrajine prepolovljene (Primorska, del Štajerske) oziroma skoraj v celoti izgubljene (Koroška). Zunaj novih meja so ostali tudi močni kulturni centri Slovencev (Trst, Gorica, Celovec). Katastrofa je bila popolna. Ali bi bilo mogoče rešiti kaj več, če bi imeli sposobnejše diplomate doma in v tujini? Verjetno bi bila slika novih meja drugačna, če ne bi za novo državo stal Beograd, prestolnica države, ki je veljala za eno od tistih eksotičnih držav, ki so jih Evropejci tako radi spravljali v zvezo z Orientom in tamošnjimi državami, deloma zaradi posebnega tretmana marljivosti in tudi drugih pozitivnih lastnosti med katere sta spadali zlasti poštenost in zanesljivost. "Večno" prijateljstvo s carsko Rusijo, ki se je prav tedaj sprevačala v državo delavcev in kmetov z ideologijo, ki je bila v izrazitem nasprotju s kapitalističnimi pogledi na svet mnogo bolj razvitega zahoda, jugoslovanski državi tudi ni prineslo na mirovni konferenci v Parizu prav nobenih pozitivnih točk. Velesilam je že takrat bolj odgovarjala obnovljena stara Evropa z vsemi nasprotji kot pa območje novih držav z nestanovitnimi mejami, ki so vsak čas težile k novim konfliktom in nestabilnostim v tem koncu sveta. Sicer pa so bili enaki dvomi tudi ob koncu druge svetovne vojne na mirovni konferenci na istem kraju, s skoraj enakimi protagonisti.

C. Grefe: Alt Krain, Wien Laibach 1900-1901, Grimšice okr. 1900.

Dr. Schwegal je sporočil predsedniku iz Pariza, da bi bilo silno važno in priporočljivo ako bi brez odloga prišli tja dr. Karošec, predsednik deželne vlade in ljubljanski škof, kateri naj bi dobil pristop k morodajnim oblastnikom ter napravili v ob-
rambo in doslej naših teritorialnih pravic še zadnji poskus kot
najvišji predstavitelji slovenskega naroda. Predsednik je svoji
stranki o tem poročal in ta je odobrila namero s željo, da se u-
deležijo deputacije tudi zastopniki drugih strank. Dogovorilo se je,
da odidejo poleg imenovanih treh, še dr. Triller in dr. Čavnihar
za J D S, povorjenik Repeluh in urednik Golouch za J S D S. Spraz-
ljal jih bodo dr. Druškovič. Ker je sporočil minister Krašer, da
je ministarki predsednik Irotič mnenja, da more iti misliva le
neoficijelno, ako pa hoče iti oficijelno, mora imeti Irotič še
prej privolitev naše delegacije / Pašiča /, se določi odpotova-
nje na soboto ali nedeljo, ko utegne že priti odgovor iz Pariza,
ki pa pričakuje ministarki predsednik v dveh dneh. Proti potreb-
nemu kreditu, ki se še ugotovi, ni ugovora.

Zastopnik Slovencev na mirovni konferenci dr. Žolger
se je obrnil do deželne vlade s vprašanjem, ali naj podpiše mi-
rovno pogodbo oziroma v katerem slučaju naj odreče podpis. Po
daljši debati odobri sklep s sledečo točko, katere naj bi bile
za odločitev glede podpisa, ako bi Žolger ne imel v danih razmerah
nobenega drugega pomisleka, morodajno: 1./ ako kraljevina ne do-
bi istih finančnih ugodnosti, kakor češkoslovaška, naj se odreče
podpis, 2./ Spodnja Koroška skupaj s celovsko kotlino mora pri-
pasti Jugoslaviji brez plebiscita. Če bi se imel drugod na ko-
roškem izvršiti plebiscit, morala bi biti takrat uprava v slo-
venskih rokah, 3./ Beljak s Žiljako dolino naj pripade kozar-
koli, le Murski Avstriji ne sme biti priplopljen. Če bi imelo
priti v nevarnost maršborako vprašanje, je veak kompromis iz-
ključen. Pisarni za zasedeno ozemlje se dovoli z oziroma na narav-
le izredne stroške vsajevsek 40.000 K/glej za listnik 78./9/ seja/
Prihodnja seja v petek dne 23. maja 1919 ob 16. uri.
Konec seje ob 20. uri 5 minut.

Iz Sveglave dejavnosti v Parizu, vladni zapisnik (Arhiv republike Slovenije, fotokopija v DA).

Slika notranjčine Grimščic izpred druge vojske.

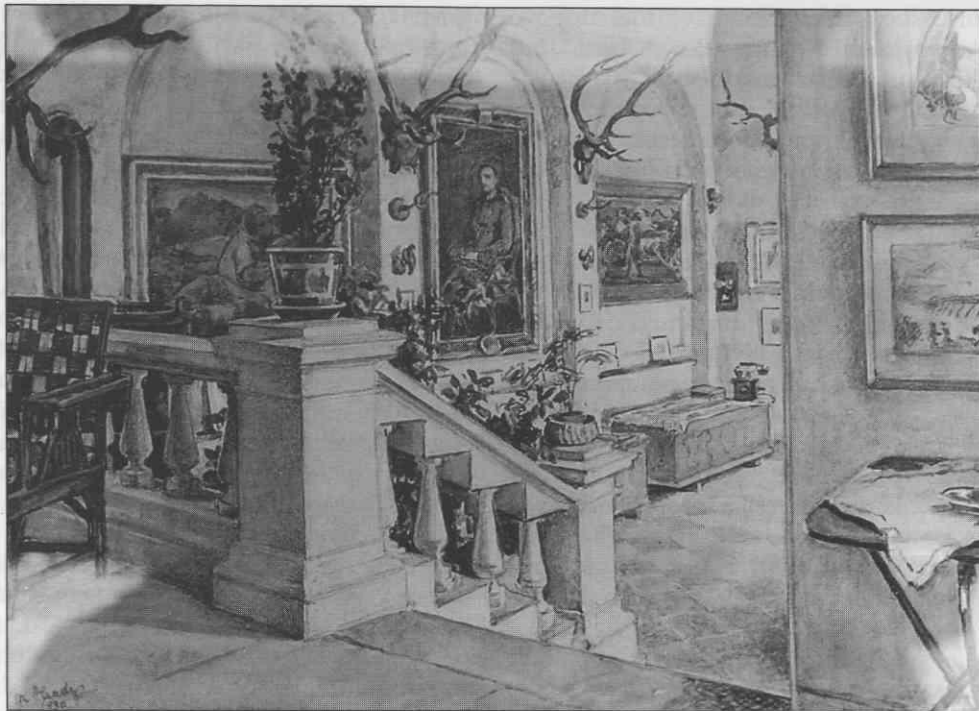
Ali je bil čas propada Avstroogrške monarhije priložnost tudi za Slovence? To vprašanje je mnogo bolj kompleksno, kot se zdi na prvi pogled. Tudi ni to mesto pravšnje za takšne analize, a je vsekakor treba povedati, da je bil slovenski narod oziroma prebivalstvo na prostoru, kjer so živeli Slovenci s tisočletno vpetostjo v srednjeevropski kulturni prostor, katerega državnostna nosilka je bila dolga stoletja habsburška dinastija, usodno razdeljen na balkanski in srednjeevropski del.

Vrnimo se k Šveglu. Uglašeni avstrijski diplomat se je, materialno osiromašen (za premoženje, ki ga je izgubil v prvi vojni) in okraden od toliko opevane nove narodne države (z zamenjavo valute na srbski način), razmeroma hitro prilagodil novim razmeram. Vrnil se je domov na nekdanji stričeve Grimšice, sedaj last rodbine, ki so kot fideikomisarična substitucija postale nedeljivo posestvo. Lotil se je oskrbniških poslov. Med drugim je domači grad v spomin na svojega sobesednika, ameriškega predsednika Wilsona, poimenoval po njem. Še v poznih letih je rad pripovedoval, kako je govoril z Wilsonom in ga uspel prepričati, da ni dopustil, da se Italijani polastijo tudi Blejskega kota. Nekdanji "Grimschitzhof" je tako postal "Wilsonia", kar je pravzaprav še danes, saj tako pove zadnja uradna registracija imena graščine..

Nato je potoval v Beograd, kjer je skupaj z dr. Rybašem in socialistom Kopačem predstavljal začasno narodno zastopništvo za Trst. Bil je tudi v misiji Zadrugne gospodarske banke v Združenih

državah, nato pa je prevzel zastopstvo družbe Canadian Pacific Railway Company v Jugoslaviji. Zastopnik je bil vse do uvedbe diktature kralja Aleksandra leta 1929. Posel je opravljal vestno in natančno, čeprav je bilo to spričo korupcije in goljufig včasih skoraj nemogoče. Mnogim našim delavcem je v Severni Ameriki našel boljše delo in stanovanje, kot so ga imeli doma. Pred odhodom v tujino je moral vsak od potnikov prispevati v tkim. "iseljenički fond" zajetno vsoto denarja. Ta fond pa ni nikdar služil svojemu namenu, saj so si iz njega funkcionarji, ki so jim bili izseljenci zadnja skrb, izplačevali dodatke k plačam.

V tem času so bila popularna križarjenja in Švegel je organiziral pristajanje velikih ladij v Kotorju in Dubrovniku, da bi imela jugoslovanska pristanišča od tega prometa nekaj koristi. Leta 1926 je bil Švegel v Združenih državah kot član jugoslovanske delegacije za ureditev vojnih dolgov z ZDA. Delegacijo je vodil takratni jugoslovanski finančni minister Milan Stojadinović, ki je moral ta položaj kmalu zapustiti, ker je bil kriv za neko finančno afero. Pogajanja so bila uspešna in Američani so dolg znižali na dobrih 60 milijonov dolarjev. Jugoslavija po Švegljih besedah teh dolgov ni nikoli plačala. Z grenkobo se spominja takratne potratnosti države. V ZDA so potovali z najdražjo ladjo, dnevnice pa so bile od 100 in več dolarjev za predsednika Stojadinovića do okoli 50 dolarjev za delegate, država pa je plačala tudi nastanitev.

Slika notranjščine Grimšič izpred druge vojske.

V ZDA je Švegel srečal stare znance, med njimi ameriškega finančnega ministra Andrewa Mellona in Herberta Hooverja, ki je kasneje postal ameriški predsednik. S svojim "znanjem" se je takrat izkazal Djurić, takratni jugoslovanski veleposlanik v Londonu, čigar skrb pa je bila usmerjena bolj na lastne koristi. Švegel je hotel sicer pomagati, a je bil v angleščini skoraj nepismeni Djurić preveč ljubosumen.

Leta 1927 je Švegel na prošnjo Stjepana Radića kandidiral na državnozborskih volitvah na listi Hrvatske seljačke stranke. To srbski politiki ni bilo povšeči. Minister za socialno politiko Mijović je po navodilu ministra za zunanje zadeve Marinkovića celo skušal prisiliti vodstvo družbe Canadian Pacific naj Švegla zaradi tega, ker je kandidiral na volitvah za državni zbor, odpokliče z mesta predstavnika. Družba se seveda ni hotela ukloniti primitivnemu diktatu, saj je bil Švegel verjetno zanjo preveč dragocen in je opravljal svojo službo zelo dobro. Besni Srbi tega niso mirno požrli. Družbi so zagrozili, da ji vzamejo koncesijo po pravni ali kakšni drugi poti. Švegel je bil izvoljen in koncesija je bila preklicana. Pojasnila družba ni nikoli dobila. Švegel je kot poslanec skušal primer spraviti pred ministrski svet, ki je podeljeval koncesije. Mijovića se je polotil strah in je hitro zbral vse potrebne podpise za ukinitev odredbe. Tako se je podrl srbski načrt, ki je kot bodočega naslednika Canadian Pacifica, verjetno ne brez koristi za svoje žepne, protežiral neko angleško ladijsko družbo. Kaj

več Švegel, ki je tako zaključil svoje službovanje pri Canadian Pacificu, za svojega bivšega delodajalca ni mogel storiti.

Švegel je bil prisoten v beograjski skupščini leta 1928, ko je prišlo do srbskega obračuna s hrvaškimi poslanci. Streljanje se je končalo s smrtjo treh hrvaških poslancev, ki so sedeli blizu Švegla, ki se v spominih natanko spominja dogodka in pristavlja, da so Srbi v skupščino hodili s samokresi v žepih. Posebej mu je ostalo v spominu, da je kralj poljubil roko ranjenemu Radiću. Navzlic temu, da bi si človek ob zadnjem postopku lahko mislil marsikaj, Švegel pristavlja, da je bil ta parlament v glavnem na nivoju takrat delujočih, predvsem pa demokratičen. Pri tem je treba omeniti še Šveglov odnos do reforme volilnega sistema; najbolj je odobral švicarski volilni sistem. Tudi zaradi tega, ker tam ženske niso imele volilne pravice. Jezila ga je "volilna geometrija", ki ni omogočala zmagati kandidatom, ki bi si s podporo ljudstva to zaslužili. Stranke je videl kot nezbežno zlo parlamentarizma. Programi strank so bili vsi tako dobri, da bi človek pristopil k vsaki. Žal pa nobena stranka svojih programov ni izvajala. Vsi kandidati so se držali besed A. Warda: "This is my program, if you don't like it, I will change it".

Ko je kralj Aleksander razglasil diktaturo, je Švegel v nepravi družbi na ta račun povedal nekaj pikrih besed, kar ga je pripeljalo pred sodišče v Ljubljani, a je bila začuda nekaj pozneje obtožnica

umaknjena. Iz tega časa je zanimivo tudi njegovo sodelovanje v polemiki v časopisu "Obzor". Polemika je bila naravnana na trditve v časopisu, da so univerze pravo zrcalo kulturne razvitosti naroda. Šveglovo sodelovanje v polemiki kaže na dobro poznavanje razmer na zahodu in široko obzorje diplomata in politika.

Kljub temu, da je na začetku Aleksandrove diktature nastopil proti kralju, ga je ta leta 1930 povabil v Živkovićevo vlado. Proti temu so se izrekli dr. Korošec in trije hrvaški ministri, ki so imeli svoje načrte. V tem času je Švegla najbolj skrbela usoda ljudi v njegovem volilnem okraju v Gorskem Kotarju. Tam je namreč moralo priti do agrarne reforme. Vsi gozdovi so bili v posesti rodbine Thurn-Taxis. Švegler je zagovarjal počasno agrarno reformo, ki naj bi najmanj prizadela obe strani. Sicer pa je bil to čas, ko parlamenta ni bilo in je kralj naročil ministrom in predsedniku naj hodijo po državi in na shodih razlagajo ljudem položaj in namene vladne politike.

Švegler je svoji ministrski karieri v spominih odmeril malo prostora, kar je pravzaprav škoda, saj bi bil to zanimiv prispevek tudi k slovenski zgodovini. Iz kratke notice lahko razberemo njegov odnos do dr. Antona Korošca, ki je bil vse prej kot tolerant. Kakorkoli, zaradi Šveglovega ugovaranja Koroščevemu izvajanju na neki seji ministrskega sveta, je prišlo do žolčnega prepira, ki se je končal tako, da je dr. Korošec razburjen odšel h kralju in ultimativno zahteval, naj odstrani Švegla iz vlade, ali pa odide sam. Odšel je Korošec.

Švegler je bil tudi prisoten na Oplencu, kjer so iz majhne cerkvice napravili za državo veliko predrag samostan, v katerega so tedaj prekopali Karadjordjeve posmrtno ostanke. Kmalu zatem je bil pozvan h kralju. Poslali so ga za poslanika v Argentino, kamor je prišel januarja leta 1931. V Buenos Airesu ga je sprejel argentinski predsednik in drugi visoki uradniki. Kot izkušen diplomat je imel v svojih postopkih podporo francoskega ambasadorja in ameriškega veleposlanika. Poslaništvo v Argentini je bilo v žalostnem stanju. Delal ni nihče. Zahtevki, pisma in drugi dopisi so ležali vsepovsod. Tudi na podstrešju in pod stopnicami. Na dopise ni odgovarjal nihče. Tajnik je bil Peter Neumann, ki se je dal preimenovati po očetu Dragotinu v Zorislava Dragutinovića. Ta je vsak mesec sestavil "brezvezno" poročilo o sovražni in protidržavni dejavnosti hrvaških izseljencev v Argentini in ga poslal v Beograd. Tako si je počasi pridobil ugled dobrega in državi vdanega uradnika. Postal je zgled ostalim uradnikom. Koristi od tega pa ni imel nihče. Posledice njegovega "dela" so se kazale v domovini, kjer je prenekateri sorodnik takih "protidržavnih elementov" imel resne težave. O srbski emigraciji in nasprotovanjih se je bolj malo

govorilo. Pritožb čeznjo pa iz predvsem srbskih in prosrbskih diplomatskih krogov ni bilo. Na novem delovnem mestu je Švegler za začetek hotel zatrei finančne malverzacije, ki so resno hromile delo ustanove in obenem metale nanjo čudno luč. Vsi uslužbenci so imeli dostojne dohodke. Švegler je zaslužil mesečno blizu 1000 dolarjev. Ostali tudi približno toliko, kar je bilo povsem dovolj za stanu primerno življenje. A balkanska lakomnost, ki se je razpasla po večini diplomatskih predstavništev, ni imela mere. Da so kar največ prihranili, je dr. Stražnicki, drugi mož poslaništva, odpustil edinega čistilca, denar zanj pa so si uslužbencu razdelili. Dela niso razdelili, zato je bila umazanija vsepovsod. Stražnicki si je celo prisvojil avto nekega Žida. Pobirali so, brez vsakršnega javnega cenika, tudi takse za usluge, ki jih je opravljalo veleposlaništvo. Višino prispevka-takse so določali kar po zunanjem videzu stranke. Tako nabrana sredstva so se zbirala v posebni blagajni, ki jo je Stražnicki seveda izpraznil, ko je odšel za diplomata v Haag. Hudo pomanjkljiv blagajniški dnevnik je vodila Čehinja, zaposlena na veleposlaništvu. S tem dnevnikom kot dokazom je Švegler urgiral pri nadrejenih, naj Stražnicki vrne denar. Odziva ni bilo, le Švegleru je v Argentino vlada poslala nadzornika.

Neznosne razmere na poslaništvu, kjer pred grabežljivimi rokami uslužbencev niso bile varne niti zapuščine izseljencev, so Švegla tako zaposlile, da sprva ni utegnil odpotovati v Urugvaj in Čile, da bi predal akreditivna pisma. Šele kasneje je uspel obiskati izseljence in prenekateri obisk, če se mu je le ponudila prilika, je podaljšal v izlet, kjer je spoznaval dežele, ljudi in njihove navade. Tako se spominja revolucije v Čilu in beguncev tostran Kordiljer, med begunci pa tedanjega in bodočega čilskega predsednika. Obiskal je Brazilijo, kjer je spoznal ameriškega filozofa Willa Rogersa, zanimal se je za zgodovino in botaniko. Spoznaval je tudi prilike, v katerih so živeli naši izseljenci. V Santiagu so mu Dalmatinci tožili, da so jih Angleži prevarali v poslu z ovčjerejo, s subvencijo je podprl hrvaško narodno šolo, itd..

Po vrnitvi domov je bil za svoje delo odlikovan. Naselil se je na Grimšicah oz. Vilsoniji, kjer je kmetoval od leta 1933 do 1941. Urejeval je nemajhno zbirko, katere pomemben del je bila tudi zapuščina njegovega strica, barona Schwegla. Sam je pospešeno zbiral dela jugoslovanskih umetnikov in z zbirko narodnih noš in drugih umetnin dodobra napolnil graščino. Vse to je nameraval zapustiti Sloveniji kot spomin na svoj rod. Izteklo se je drugače.

Zadnji del Šveglovih spominov predstavljam le v kratkem povzetku. Dogodki so še preveč sveži in glavni protagonisti so še živi.

Po drugi svetovni vojni je bil Švegler daleč od

politike. Kot diplomat stare Avstrije in "gnile" Jugoslavije je bil kvečjemu moteč element, katerega miselnost se prav gotovo ni skladala z ideologijo, ki je prinesla na oblast delavski razred. Njegovo premoženje se je že med vojno razpolovilo, do konca pa ga je sesula Ljudska oblast, ki je tudi cvetoče grajsko gospodarstvo grimšiškega gradu uničila do konca. Švegel natanko popisuje postopke razlastitvene komisije "s spremstvom". Ob razlastitvi so namreč po Švegelovih besedah oblastniki uprizorili pravo procesijo na njegovo posestvo. "Procesijo" so vodili ljudje, ki jih je dobro poznal, enemu od njih je celo pošiljal pakete, ko je bil med vojno interniran na Bavarskem. Drugi, ki je bil pred vojno član vseh mogočih strank, sedaj je bil seveda komunist, je imel sina, ki je med vojno služboval pri koroškem gauleiterju, njegova brat in nečak pa sta ob koncu vojne pobegnila skupaj z Nemci. Švegel poimenoma navaja funkcionarje in njihovo obnašanje.

Ljudje, ki so v sprevodu prišli do graščine so na glas psovali starega Ivanovega strica barona Schwegla, ki je umrl že leta 1914. Tudi Ivanu Šveglu so vpili: "Ven z njim, naj gre pod smreko spat, dovolj dolgo je spal na dobri postelji ...". Pri tem so odkrito kazali namero, da oropajo graščino. Naprej Švegel jedko pristavlja: "Predsednik cele predstave me je med drugim tituliral kot svinjo, kar je povzročilo, da sem se spomnil predsednikov Zedinjenih držav, cesarjev in kraljev, ki so me skozi več kot štirideset let k sebi vabili in počastili, in kako sem sam v svojem življenju imel priložnost biti prevzetan z monarhi. Sedaj sem se moral dati psovati od sodrge". Navzoči visoki politik z Jesenic je Šveglu posebej zameril, ker je kot mladenič moral v poletju nositi turistom kovčke. Ker so tako delali tudi ameriški milijonarji, se spominja Švegel, ima imenovani nedvomno lepo možnost, da postane milijarder, seveda v dinarjih. Če bo le zmerno pil. Na politikovo tehtno ugotovitev, da na koncu pravica vedno zmaga, Švegel v spominih zapiše, da ima nemara prav in, da se bo o tem nekoč prav gotovo tudi sam prepričal. Sicer pa je med postopkom razlastitve nekdo igral na harmoniko, ljudje so plesali, skratka, bilo je veselo. Rezultat? Šveglu so ostale tri sobice v hlevu, kamor se je preselil z majhnim ostankom umetnin, ki mu niso bile odvzete, oziroma jih niso pokradli vojaki dveh artiljerijskih brigad, ki so nekaj časa stanovali v graščini-muzeju in jo temeljito opustošili. Vojaki, ki so izhajali iz povsem drugih okolij, so uničevali tudi okolico in tako je propadel tudi kvaliteten arboretum, kjer so bile rastline ki jih je Švegel prinašal s svojih potovanj po svetu. Upa in tudi prepričan je, da teh rastlin, kolikor jih je še ostalo, nihče ne bo prepoznal. Tako bodo vsaj te imele večni mir.

Nato še opisuje nekatere dogodke, med drugim tudi, kako je s papeževim dovoljenjem dal prekopati strica in hčerko z blejskega pokopališča v rečiško cerkev in, če sam ne bo več zmož, dobremu človeku predlaga napis na stričevo grobnico.

Zase na koncu pristavlja: "Če me hoče Slovenski biografski leksikon z malo besedami omeniti, mu tega ne morem braniti, če ne, tudi prav. Iz gornjega si bo tudi ta, ki me ne pozna, lahko izbral nekaj podatkov. Naj mi oprost, če se mu bo že to poročilo zdelo predolgo. Nisem imel časa, ko sem začel pisati, da ga napravim krajšega. Ker sem ex abrupto na mašino pisal in ne obvladam jezika, kakor bi želel, tudi nisem mogel pisati kakor to znanjo slovenski klasiki Čuvaju, ki stoji pred Walhallo Slovenskega biografskega leksikona, da pregleda prišleca z ozirom na njegove rane in za sluge v borbi za slovenstvo, pa odgovorim z verzi svojega dolgoletnega vodnika in tolažnika:

*Heute steh ich meine Wache
Vor des Paradeises Tor,
Weiss nicht grade wie ichs mache,
Kommst mir so verdächtig vor!*

*Nicht so vieles Federlesen!
Lass mich immer nur herein:
Denn ich bin ein Mensch gewesen,
Und das heisst ein Kämpfer sein."*

Dr. Ivan Švegel je umrl leta 1962 v visoki starosti 87 let. Njegova dela, dobra ali manj dobra, ki jih je postoril za slovenski narod naj oceni čas.

VIRI:

- I. Švegel: Avtobiografija, Vilsonija 1953, 28, arhiv SBL (Slovenski biografski leksikon);
- N. Gspan-Prašelj: Ekscerpt iz avtobiografije Ivana Švegla, 1982, (DA) družinski arhiv avtorja, fasc. XXV., mapa 6;
- Pismo Ivana Švegla Alfonzu Gspanu, dat. 15. 6. 1945, DA, mapa 3, fasc. XXVI;
- Pismo Ivana Švegla Dušanu Plavšiču, dat. 18. 9. 1926, DA, mapa 2, fasc. XXVI;
- Pismo Ivana Švegla Plavšiču, dat. 30. 10. 1926, DA, mapa 2, fasc. XXVI;
- Pismo Ivana Švegla Ivanu Prijatelju, dat. 24. 1. 19??, DA, mapa 4, fasc. XXVI. (NUK, Ms 895);
- Švegel Ivan, Tko vodi narode, Slobodni glas, 5. marec, 1929, kopija uvodnika v DA, mapa 10, fasc. XXVII;
- Moja poslednja volja, 13. 2. 1962. Okrajno sodišče v Radovljici, DA, mapa1, fasc. XVIII;
- Zapisnik o razglasitvi pismene oporoke, DA,

mapa 2, fasc. XVIII;

- Sklep o dedovanju, Okrajno sodišče v Radovljici, O 35/62-13, kopija v DA, mapa 3, fasc. XVIII;
- Življenjepis Ivana Švegla, verjetni avtor D. Kermauner, 9. 5. 1955, arhiv SBL, kopija v DA, mapa 4, fasc. XVIII;
- SBL III, 740-41, kopija v DA, mapa 5, fasc. XVIII;
- Ivan Švegel, O mojem sprejemu pri predsedniku Wilsonu, Slovenec, 105, 8. maj 1919, kopija v DA, mapa 9, fasc. XVII;
- A. Prepeluh: Pripombe k naši prevratni dobi, Ljubljana 1938;
- M. Mikuž, Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917-1941, Ljubljana 1965;
- F. Šišić: Dokumenti o postanku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1914-1919, Zagreb 1920;
- Enciklopedija Likovnih Umjetnosti, 3 (Inj-Portl), Zagreb 1964;
- J. Schwegel: Rückblicke auf mein Leben, Volosca 1911.

ZUSAMMENFASSUNG

Dr. Ivan Švegel und seine Zeit (Memoiren)

Dr. Ivan Švegel dürfte bereits in Österreich-Ungarn all das erreicht haben, was auf normalem Wege zu erreichen war. In seinen Memoiren beschreibt er eingehend seine Dienststellen, besonders seine diplomatische Tätigkeit. Aus seinen Beschreibungen geht der Unterschied zwischen der Diplomatie Österreich-Ungarns und des späteren Jugoslawiens hervor. Viel Platz nehmen in Švegels Memoiren die Bestrebungen um die slowenischen Grenzen nach dem Untergang Österreich-Ungarns ein. Der Ruhm eines guten Diplomaten und echte Freunde ermöglichten ihm, sogar zwei Treffen der slowenischen Delegation mit dem amerikanischen Präsidenten Wilson zu arrangieren. Den Ruhm eines guten Diplomaten wußte man auch im ersten jugoslawischen Staat zu schätzen. Švegel war eine Zeitlang sogar Minister in der Regierung Živković. Die Nachkriegsverhältnisse waren für diesen Diplomaten in zwei Monarchien nicht günstig. Als Rentner und Enteigneter blieb er ferner Beobachter bedeutender Ereignisse. Mit Tagesereignissen setzte er sich nur noch in seinen Memoiren kritisch auseinander.